

Leka skola

Lärohandledning för skolprogram, förskoleklass.

INNEHÅLL

Mål med leka skola	1
Centralt innehåll i kursplanerna som berörs av skolprogrammet.....	1
Att leka skola	2
Om skolan i början av förra seklet	3
Till läraren	4
Förberedelser inför besöket	4
Kläder	4
Matsäck	4
I skolan	5
Efter besöket.....	5
Vill ni läsa mer?.....	6

MÅL MED LEKA SKOLA

I Leka skola arbetar vi med lustfyllt lärande ur lekens och dialogens utgångspunkt. Här får eleverna uppleva med hela kroppen hur det kunde vara att gå i skolan för hundra år sedan. Genom att sitta i gamla skolbänkar, skriva på griffeltavlor, titta på en gammal skolplansch eller göra en gymnastikövning vill vi skapa en förståelse för likheter och skillnader i barns liv förr och nu.

Centralt innehåll i kursplanerna som berörs av skolprogrammet

Samhällsorienterande ämnen

- ✓ Skildringar av livet förr och nu i barnlitteratur, sånger och filmer, till exempel skildringar av familjeliv och skola. Minnen berättade av människor som lever nu.
- ✓ Livsfrågor med betydelse för eleven, till exempel gott och ont, rätt och orätt, kamratskap, könsroller, jämställdhet och relationer.

Svenska

- ✓ Att lyssna och återberätta i olika samtalssituationer.
- ✓ Berättande i olika kulturer, under olika tider och för skilda syften.
- ✓ Berättande texter och poetiska texter för barn från olika tider [...].

ATT LEKA SKOLA...

... kan se ut så här:

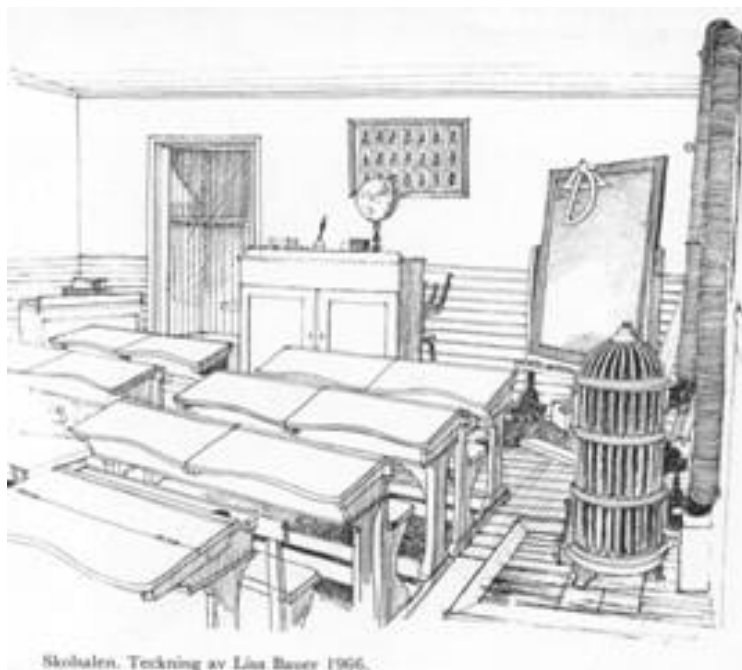
Vid Väla skola möts ni av magistern eller fröken som hälsar er välkomna.

Vi går runt skolgården tillsammans och tittar på vad som finns här och jämför med dagens skolgårdar. Skolklockan ringer in och skoldagen börjar. Dagen börjar med sång.

Träna gärna på att sjunga denna visa, till melodin Gubben Noa av C.M. Bellman.

Kom min lilla,
nu vi vilja,
raskt till skolan gå.
Sjunga, läsa, skriva,
så att vi må bliva,
raska gossar, snälla flickor,
oj, vad det ska gå

Därefter följer upprop. Barnen får rita eller skriva på griffeltavla. Fröken/magistern läser ur en gammal läsebok. Kanske tittar vi på en gammal skolplansch som vi samtalar kring eller provar på att ha gymnastik. Och så pratar vi om att vara barn förr och nu.

OM SKOLAN I BÖRJAN AV FÖRRA SEKLET

Den här texten kan du läsa högt eller använda som underlag när du berättar för barnen.

I dag börjar de flesta barn i skolan när de är sju år gamla, precis som i början av förra seklet. Första och andra klass gick man i småskolan, men från tredje klass hette det folkskola. Efter sjätte klass var folkskolan slut. Då var barnen 13 år gamla. Det fanns en fortsättnings-skola som var sex veckor lång, men efter den slutade de allra flesta barn i skolan för gott. Då var de vuxna nog att börja arbeta!

I Väla socken i Västergötland fanns det en sådan folkskola. Barnen som gick där var barn till bönder och torpare, som bodde i trakten. På den tiden fanns det inga skolskjutsar. Barn som bodde långt från skolan kunde få gå kanske en timme och mer innan de kom fram. Tänk hur det var på vintern: mörkt att gå genom skogen, man fick snö i skorna. Kläderna blev våta och frös till is. Då var det skönt att komma in i den varma skolsalen. Några av pojkarna som bodde nära skolan hade till uppgift att komma tidigare till skolan. De fick bära in ved och elda i kaminen, runt den kunde barnen hänga upp sina våta sockor på tork.

Barnen satt två och två i bänkarna och längst fram på en liten upphöjning stod katedern där läraren satt. Det fanns inte elektriskt ljus, utan man läste och skrev i ljuset från fönstren och från en fotogenlampa som stod på katedern. Det kunde vara ganska mörkt för den som satt långt bort. På väggarna hängde planscher med bilder på sådant som man läste om i skolan. De tog man fram för att förklara det som kunde vara svårt att förstå annars - ungefär som vi använder film eller diabilder nuförtiden. Barnen lärde sig läsa, skriva och räkna, precis som nu. Kristendomskunskap var ett mycket viktigt ämne. De hade geografi, naturlära och historia,

slöjd och teckning. Man måste själv köpa sina böcker och annat man kunde behöva i skolan. För att det inte skulle bli så dyrt för föräldrarna var det vanligt att syskon ärvde skolböcker av varandra.

På rasterna lekte barnen lekar som ”Bro bro breja”, ”Sista paret ut” eller ”Katt och rått”. På frukostrasten åt de matsäck, som de haft med sig hemifrån. Kalle, som gick i Väla skola när han var liten, har berättat att barn som hade rika föräldrar med stora och fina gårdar hade mycket mer och bättre matsäck än de barn som var fattiga. Kanske hade de rika barnen smörgåsar med stekt fläsk eller korv och mjölk i en flaska. Barn som inte var så rika kunde få nöja sig med några kalla kokta potatisar eller en hård brödkant.

När skolan var slut för dagen var det bara att traska hela vägen hem igen. Om man bodde i en fattig familj och hade det trångt hemma kunde det vara svårt att få en lugn stund till att läsa läxor. Tänk att bo kanske åtta-tio personer i ett rum och kök! En del barn hade så mycket att göra och så stökigt hemma att de inte kunde läsa läxan. Det kunde hända att de fick en ordentlig utskällning i skolan för att de varit så slarviga med läxläsningen.

Nu ligger Väla skola på Skansen. Den är hitflyttad för att barn ska kunna komma hit och uppleva hur det var i skolan för nästan hundra år sedan. Ni ska också komma och hälsa på! Då kommer ni att känna igen mycket från den här berättelsen.

Välkomna!

TILL LÄRAREN

Förberedelser inför besöket

Besöket i Väla skola på Skansen ska vara ett lek- och lustfyllt första möte med skolan för barnen. Museiläraren från Skansen leder besöket, men barnens lärare och eventuella föräldrar som är med på Skansen är viktiga för tryggheten i gruppen. Det är inte tänkt att barnen ska vara deltagare i någon form av rollspel under programmet.

Många tycker ändå att det är spännande att ha förberett sig lite extra inför besöket. Exempelvis kan barnen vara klädda som skolelever från förra seklets början och ha med sig gammaldags matsäck. Texten ”Om skolan i början av förra seklet” är bra att utgå från när man vill berätta för barnen om skolan förr och om hur besöket på Skansen kommer att vara. Kanske kan ni fantisera om hur det hade varit om ni hade varit barn i Väla år 1906. Var tror du till exempel att du hade bott? I ett torp? På en stor gård? Hur tror du att du hade sett ut om du hade levt på den här tiden?

Vill man ta reda på mer om hur det var att vara barn i början av förra seklet, kan man förslagsvis besöka Statarlängan här på Skansen. Där kan man uppleva hur statarbarnen bodde och med vad och hur de lekte. Statarlängan ligger alldeles mitt emot Väla skola

Kläder

Barn förr hade inte så färgglada kläder som nu, och några tröjor med Musse Pigg fanns inte. Svart, brunt, grått och blått var vanliga färger. Pojkarna hade knäbyxor och skjorta.

På huvudet hade de skärmmössa, ungefär som Emils ”mysse”. Ett tips till pojkarna idag, är att de kan stoppa ner långbyxor i ett par knästrumpor om de har svårt att skaffa knäbyxor. Flickorna hade klänning eller blus och kjol, aldrig långbyxor. För att skydda kläderna var det vanligt att de hade ett förkläde på sig. Flickor hade hatt eller sjalett på huvudet.

På sommaren gick barnen barfota för att inte slita så mycket på skorna. När det var kallt hade de kängor, ibland med klackjärn för att de skulle hålla längre. Både pojkar och flickor hade långa strumpor av ylle som nog kunde klia ganska mycket.

Matsäck

I samband med besöket på Skansen kan det vara roligt att ta med sig matsäck som passar till en skoldag år 1906. ”Moderna” saker som läsk eller bananer hade aldrig barnen ätit eller druckit! Tänk också på att det inte fanns plastpåsar eller aluminiumfolie vid den här tiden. Smörgåsar slog man in i smörgåspapper och dryck hade man med sig i en glasflaska. Hela matsäcken kan du packa i ett knyte eller en korg. Skolbarnens matsäck såg olika ut beroende på om man kom från en fattig eller rik familj.

Om du vill låtsas att du var ett fattigt barn år 1906 kan du ju packa en matsäck som stämmer med det. Om du bestämt dig för att du bor på en stor gård, ja då ser din matsäck helt annorlunda ut. Här är några förslag:

- Kalla potatisar, äpple, en liten flaska mjölk
- 1 limpsmörgås med stekflott, 1 flaska mjölk

- 1 limpsmörgås med stekflott/korv och 1 med ost, 1 flaska mjölk
- 1 kokt ägg, 1 limpsmörgås med korv eller ost, 1 flaska mjölk

På Skansen kan man inte äta mat i eller i anslutning till våra ömtåliga kulturhistoriska byggnader. Däremot finns det andra trevliga platser som är utmärkta för picknick. Är det soligt väder kan man förslagsvis sitta i Sommarhagen, mellan Väla skola och Skånegården. Är det kallt eller regnigt kan man sitta inomhus i Paviljong Matsäcken vid restaurang Solliden. För barngrupper kan man också reservera Barnmatsalen, som ligger i anslutning till Höglöftet. Bokningen är kostnadsfri och görs via Skansen Bokning, tel. 08-442 82 70.

I skolan

Om du gick i skolan 1906 skulle du förstås räcka upp handen när du ville fråga eller svara läraren. Dessutom skulle du ställa dig upp vid sidan av bänken när du fick frågan. Eleverna fick inte säga du till sin lärare, istället sa de fröken eller magistern. Om man inte kunde läxa kunde det hända att man fick stå i skamvrån. I värsta fall kunde man få smäll på fingrarna eller stjärten. Om man varit slarvig eller olydig i skolan var det vanligt att man fick en lapp med sig hem till föräldrarna, där läraren talade om vad man

gjort. I Väla skola på Skansen slår inte lärarna barnen, förstås, men man kan ändå tänka på att eleverna förr kanske var lite rädda för sin fröken eller magister.

Då klassrumsmiljön och undervisningssituationen från början av förra seklet ska vara så tidstrogen som möjligt, ber vi föräldrar och lärare att inte fotografera under lektionen. Om ni vill, får ni gärna ta ett klassfoto på skoltrappan efteråt!

Efter besöket...

... kan ni intervjua någon vuxen om hur det var att gå i skolan när han/hon var liten.

Vi tycker det är roligt om barnen skickar in brev eller teckningar efter besöket i Väla skola.

Vår adress är:

Skansens pedagogiska enhet
Kulturhistoriska avdelningen
Stiftelsen Skansen
Box 27807
115 93 STOCKHOLM

Tack för besöket och välkomna åter!

Vill ni läsa mer?

Facklitteratur

Bjurman, Eva-Lis, *Barn förr*, 1983.

Düsing, L och Medelius, H, *Så var skolan förr*, 1966.

Hedin, Inga-Lisa, *Skolvägen*, 1978.

Henschen, Helena m fl, *Skolbarn - en folkundervisning växer fram*, 1985.

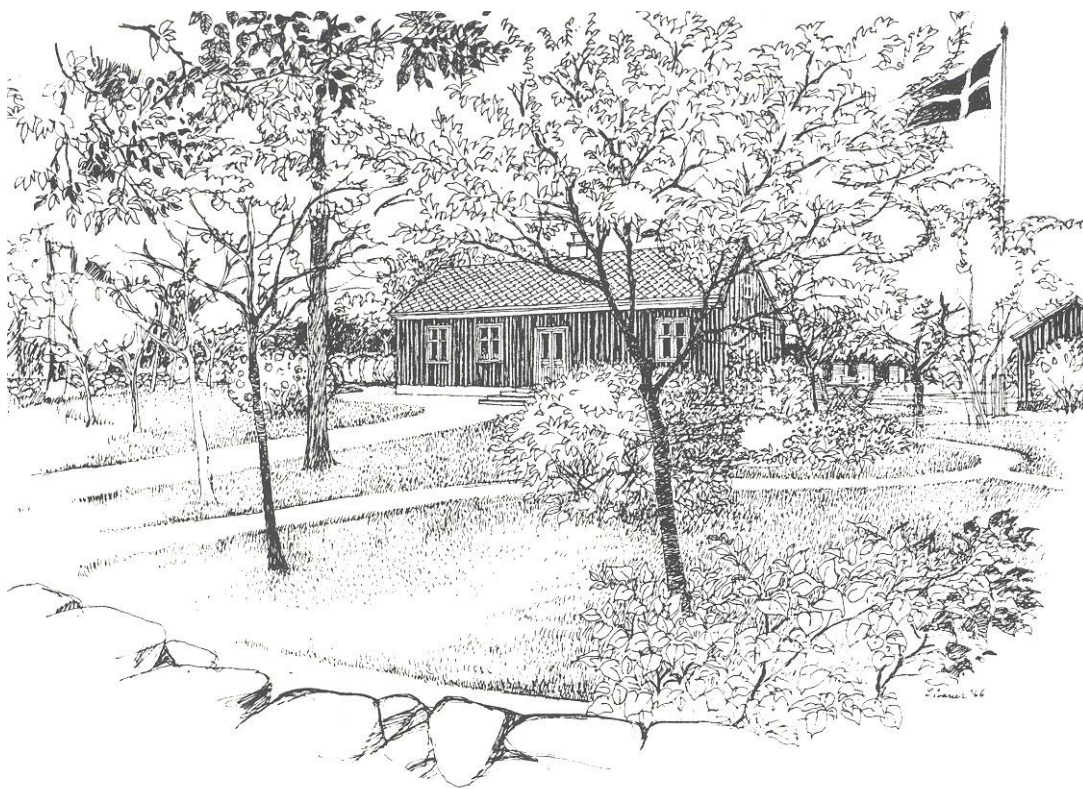
Folkskolan 150 år, 1992.

Skönlitteratur

Bros, Helena och Nilsson, Barbro, *Barnen på Björnlunda gård*.

Lagerlöf, S, *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*.

Lindgren, Astrid, *Madicken*

Väla skola på Skansen. Teckning av Lisa Bauer 1966.